

Østrigske uniformer 1864

af H. Scheunchen
(*Chakoten 1964/1*)

Artiklen var oprindeligt ledsaget af en stribe sort/hvide tegninger af Højberg. Disse tegninger er der links til sidst i artiklen her på siden.

Jeg har valgt at supplere med en stribe illustrationer fra <http://www.grosser-generalstab.de>, der blandt meget andet bringer en cigaretkortserie, hvor østrigerne fra den periode er afbildet.

Kaare Myltoft

Linieinfanteriet

Under felttoget bar såvel menige som officerer chakot med sort skygge og hagerem uden kokarde - i et sort voksdugsovertræk. De meniges lejrhue var en lyseblå skråhue i et næsten nutidigt snit. Den var kantet med hvidt i puldens søm og langs opslaget overkant. Officerernes lejrhue lignede stort set en dansk officershue i 1864. Den var sort, havde sort skygge og hagerem, guldkant fornedet og sort-gul kokarde (sort med guldkant). Lidt under kokarden sad en forgyldt knap. Disse to var forbundet med en guldkrampe.

Mandskabets kappe var grå, toradet med fem knapper i hver side og var udstyret med nedfaldskrave, skulderklapper, høje ærmeopslag og spændetamp med en knap. Hele kappen var grå med undtagelse af det karakteristiske østrigske kravespejl "Paroli", der lignede en spydspids med spidsen pegende bagud. Paroli'en havde afdelingens specielle farve. For at lette marchen var kappens to forreste kanter tit slået op - indefter.

Officerernes kappe var mørkere end mandskabets og kantet overalt i regimentsfarven: Ned langs kappens forkant, hele vejen rundt fornedet, langs hele kravens kant, langs ærmeopslaget, lommeklappens, skulderklappens og spændetampens kant.

Officerernes paroli var ligeledes i regimentsfarven og forsynet med en lille knap. Der var ingen distinktioner på kappen. Officerernes felttegn var et gult silkeskærf med fire brudte sorte striber, der hang fra højre skulder til venstre hofte og endte i to gule kvaster med sort fyld. Egentlig skulle det bæres uden på kappen, men allerede i krigens første måned fandt man ud af, at det var klogest at bære det under kappen. Det "tyske" (østrigske - i modsætning til det ungarske) infanteri havde lange lyseblå bukser med en smal hvid "stribе" (kantning). Det ungarske fodfolk havde lyseblå ungarske benklæder (meget smalle - nærmest trikotagtige). I stedet for den smalle hvide "stribе" var der påsyet en gul-sort snor. På lårets øverste halvdel sad en ungarsk knude (husarsløjfe), der var påsyet af samme slags snor. Såvel "tyske" som ungarske officerer havde lange lyseblå bukser mod en tynd hvid stribе, uanset om de var til fods eller beredne.

Det "tyske" fodfolk havde sorte sko og sorte gamacher. Ungarerne brugte ikke gamacher. De havde sorte snørestøvler, der gik et stykke op over benklædernes nederste kant. Selvom reglementet ikke foreskrev officererne langskaftede støvler, blev disse meget ofte båret i 1864. Bukserne blev i mange tilfælde stukket ned i de sorte støvler. Hele linieinfanteriet havde hvide våbenfrakker. Der var to typer, en gammel toradet med otte knapper i hver række og en ny enradet med seks knapper foran og to bagpå. Kraven, skulderklapper, ærmeopslag, slidsen bagtil samt kantningen ned foran og langs hele underkanten var i regimentsfarven på den gamle model. Den ny model havde nedfaldskrave og kantninger. På begge modeller havde de "tyske" lige opslag uden lidser og de ungarske spidse ærmeopslag med hvide lidser på selve opslaget, den såkaldte "Bärenklau" (bjørneklo).

Når våbenfrakken er blevet nævnt sidst, skyldes det, at den for de meniges vedkommende normalt lå sammenrullet i tornysteret, når de rykkede i felten. Alle officererne bar den ny enradede uden skulderklapper. Officersmodellen havde nedfaldskrave, ærmeopslag, kantning ned foran og hele vejen rundt forinden i regimentsfarven. På lommeklapperne bagpå var der ligeledes kantning samt seks knapper.

Gradstegnene sad både på våbenfrakkens krave og på chakoten under voksdugsovertrækket. Underofficererne havde en, to eller tre stjerner af hvidt klæde på hver ende af kraven og det tilsvarende antal lidser langs chakotens overkant. Desuden havde de en sort sabelkvast af gul uld eller silke med to sorte striber i båndet. Løjtnanter og kaptajner havde indtil tre sølv- eller guldbroderede stjerner på kraven i knapfarve. Stabsofficerer havde sølv- eller guldtresse (efter knapfarve) om krave og opslag og 1-3 stjerner på tressen i modsat knapfarve. Lidsen på opslaget var af sølv eller guld på de ungarske regimente.

Officererne havde desuden indtil tre guldresser langs chakotens overkant. Alt mandskabets remtøj var hvidt. Man brugte krydsbandoler, og i krydset sad en lille hvid halvrund taske til fænghætter. Patrontasken og bajonetskeden var sort. Tornysteret var af brunt kalveskind med hvide remme. Oven på tornysteret sad et lille fortrinnet kogekar og for hver anden mands vedkommende desuden et større på tornysterets bagside. Feltflasken var rund og flad, enten af blik eller drejet træ. Brødpose af hvidt drejl.

Officererne havde en sort taske med gul metalkant hængende over venstre skulder. Den lignede den pengetaske, vore sporvognskonduktører bar i sin tid. Officerernes sabel var i en blank jernskede. Sabelen havde sort fæste og "sabelkvasten" var i guld med to sorte striber. Den var ophængt under våbenfrakken i to bæreremmer af rødt safian med guldtræse på ydersiden.

Grenadererne bar også sabel foruden bajonetten og havde gul sabelkvast med to sorte striber. Dette bør dog ikke forlede nogen til at tro, at østrigerne havde grenaderkompagnier, disse blev nemlig opløst i 1860, og efter den tid blev titlen "grenader" kun båret af dem, der havde været det, eller som havde fået den som en slags udmærkelse. I øvrigt havde grenadererne en messinggranat på sabelbandoleret, patronbandoleret og på patrontasken samt en granat af hvidt stof på våbenfrakkens krave.

Grenzern

Grænseinfanteriet stammede fra tyrkerkrigenes tid, da grænseområdet var inddelt i generalater. Her havde beboerne religions- og skattefrihed mod at forpligte sig til at forsvare grænsen. Disse troppers uniform svarede stort set til det ungarske linieinfanteri. Den eneste forskel var, at Grenzernes lædertøj var sort og at deres våbenfrakke var mørkebrun. I 1864 deltog kun en løjtnant Badovinac fra National-Grenz-Infanterie-Regiment, Nr. 4. Karlstadter Szluiner.

Han var tildelt infanteriregiment nr. 30 (Martini) og faldt den 3. februar 1864 under fægtningen ved Øvre Selk og Jagel. Szluinernes regimentsfarve var orangegul, og de havde hvide knapper.

Faner

Fanen ved 1. bataljon (livbataljonen) var hvid med madonnabilledet på begge sider. De øvrige var gule med dobbeltørn på begge sider. Begge faner havde et takket eller flammet mønster i kanten i farverne rød, hvid, gul og sort. Dette var den almindeligste form for østrigske faner.

Musikinstrumenter

Trommerne var af gult messing, og reiferne havde brede skråstriber i gult og sort. Signalhornene hang i gule snore, der havde kvaster med sort fyld.

"Feldjäger" - bataljonerne

Alle disse bataljoner havde samme uniform. Det eneste, der adskilte dem, var bataljonsnummeret på de gule knapper.

Dette arabertal var også anbragt i hvidmetal midt i et messingjægerhorn, der sad som et emblem på venstre side af hovedbeklædningen, der var af filt og lignede en høj bowlerhat. Rundt om puldens nederste kant lå en grøn snor, der var samlet bagtil og endte i to små "agern". Fjerbusken på venstre side af pulden bestod af sorte hanefjer. Officererne brugte samme slags hat. De havde dog en krampe af guldtræse, og snoren om hatten var af guld. Både mandskab og officerer brugte sorte voksdugsovertræk og fjerbusk i felten. Felthuen var i samme snit som infanteriets, men "hechtgrau" og uden kantning. Foruden denne type i skråhuefacon brugte de også en anden type i "officersfacon". Den var også hechtgrau, men med en tommebred, græsgrøn stribe langs den nederste kant. Hvor officerernes felthue var smykket med guldsnor, havde denne "mandskabsudgave" grønne snore. Desuden anbragte man - ganske ureglementeret - en lille fjerbusk i venstre side. Underofficererne brugte gul snor med sort islæt i stedet for den grønne. Officerernes felthue var den almindelige sorte lejrhue, men hos jægerne forsynede man den med en lille fjerdusk. Uniformen var som infanteriets. Kappen var den samme med græsgrønne spejl på kraven.

Jægerne havde lange, lyse, blågrå bukser med en smal græsgrøn stribe i ydersømmene. Officerernes bukser var ligeledes lyse blågrå, men havde desuden en bred stribe på begge sider af den tynde. Såvel officerer som mandskab bar sorte sko og sorte gamacher. Feltjægerens uniform var som linieinfanteriets, blot i andre farver. Deres våbenfrakke var "hechtgrau", d.v.s. den var lys blågrå med græsgrøn krave, opslag, skulderklapper og kanter. (Den enradede våbenfrakke havde ingen kanter). Hos jægerne sad der en græsgrøn vulst i ærmesømmen for enden af skulderklappen. Den holdt geværet på plads, når det på jægermaner hang på højre skulder med piben opefter. Sådan stod der i reglementet af 30/8 1849. I 1859 hed det, at våbenfrakken skulle være sammenrullet i tornysteret, når man var i felten. Officerernes våbenfrakke, grads- samt underofficerernes kendetegn fulgte linieinfanteriets regler. Derimod var lædertøjet sort hos jægerne. Udrustningen ligesom linieinfanteriets (brødposen var altså hvid).

Artilleriet

Hovedbeklædningen bestod af en chakot, der var overtrukket med sort voksduk. På chakoten sad en sort hestehårssvejf, hvis nederste del var fæstnet ved en strop på venstre side. Trompeterens svejf var rød. Selve chakoten havde en messingkæde, der hang fra kokarden i buer ned på begge sider, hvor de var fæstnet til et løvehoved. Felthuen var lyseblå med røde kanter. Kappen var den sædvanlige grå med gule messingknapper og højrød paroli. Officerernes var kantet med højrødt. Bukserne var lyseblå med en bred rød stribe. De berednes bukser var forneden forstærket mod sort læder. Officerernes bukser havde tre striber (bred, smal, bred) og var for de berednes vedkommende forstærket forneden med sort læder hele vejen rundt. For det meste brugte de gråmelerede overtræksbukser med læderforstærkning. Fodtøjet var sort. Våbenfrakken var mørkebrun med højrød krave, nedfaldskrave, opslag, skuldervulst og lignende. Officerernes våbenfrakke havde ingen skulderklapper eller vulster, kun en dobbelt guldsnor på venstre skulder. Kendetegn og gradstegn var som infanteriets. Dog havde artilleriofficererne ikke skærf, men i stedet en patrontaske i skulderrem. Patrontasken havde sølvlæg med forgyldt dobbeltørn på låget og forgyldt kant. Skulderremmen bestod af to guldtresser med en sort stribe i midten. Underlaget var rødt. Foroven sad et løvehoved med to kæder, der endte i to rømnåle, der var fastgjort til en dobbeltørn længere nede. Alle disse dele var af sølv.

Remtøjet var hvidt. Fodartilleriet havde således en hvid skulderrem til sablen. De beredne havde hvid skulderrem med sort patrontaske. Fodartilleriet havde også en hvid brødpose, udenpå hvis midte der sad et rundt kogekar af blik med bunden udefter. Feltflasken var overtrukket med sort læder og hang i en snor over højre skulder. De beredne havde ingen brødpose - kun feltflaske hængende over skulderen - og sabelen, der var i jernskede, hang i to rødbrune remme under våbenfrakken.

Hestene havde gennemgående sort seletøj. Ridehestene havde sort valrap og underofficerernes og mandskabets rideheste havde en hvid havresæk bag sadlen. Derudover havde de den røde mantelsæk med påspændt kogekar. Selve skytset var malet okkergult og havde sorte beslag.

Det østrigske artilleri drog hjemmefra med gammelt materiel. Nyt materiel af artillerimodel 1863 blev imidlertid sendt efter og med dette rykkede de ind i Danmark.

4 pds. batterier var forspændt med 4 heste.

4 pds. ridende batterier havde 6 heste pr. kanon.

Rytteriet

Rytteriet der var i Danmark i 1864, bestod kun af to regimenter, nemlig: Dragoner-Regiment Alfred Fürst zu Windischgrätz nr. 2 og Husaren-Regiment Franz Fürst Liechtenstein nr. 9.

Dragonerne havde en hovedbeklædning, der lignede den danske en del. Hjelmen var sort og havde en sort kam. Den østrigske dobbeltørn var anbragt fortil i messing. Hjelmkammens og skyggens kant samt skællene på hageremmen var ligeledes af messing. Hos officererne var hjelmens messingdele forgyldt, foruden at de havde forgyldte ornamenten på begge sider af kammens. Felthuen var i officershuefacon. Den var af mørkegrønt klæde med en mørkerød stribe langs den nederste kant. Kappen var en stor hvid ærmekappe med to rækker gule knapper. På kraven sad et mørkerødt spejl (paroli). Officerskappen var også hvid, men havde en hel mørkerød krave og et ekstra slag over skuldrene. Benklæderne var mørkegrønne med en bred mørkerød stribe samt en sort læderbesætning forneden. Dette gjaldt både for menige og officerer. Sidstnævnte anvendte gråmelerede overtræksbukser (uden striber) med sort læderkant forneden når de var i felten. Dragonerne i 1864 havde kun toradet våbenfrakke. Den var mørkegrøn med gule knapper. Krave, opslag og skulderklapper var mørkerøde. Underofficerernes kendetegn og officerernes gradstegn fulgte infanteriets mønster. Der var ikke skulderklapper på officerernes våbenfrakker. Det gul-sorte skærf blev lagt sammen én gang, så kun to sorte striber var synlige. Skærfet blev i felten båret om livet under kappen. Officererne havde hvide kravehandsker. Lædertøjet var som hos de beredne ved artilleriet, dog med tilføjelse af en karabinrem med hage (anbragt oven på patronremmen). Feltflasken hang i en hvid rem over højre skulder. Officerernes sabelgehæng var som hos infanteriofficererne. Det er ikke umuligt, at nogle af dragonofficererne bar samme patrontaske i rem som artilleriofficererne.

I 1864 var der tilsyneladende intet pelsdækken over saddelen, et hvidt hestetæppe (Woilach) sammenlagt under sadlen. Hørulle foran til venstre over paktasken. Rød mantelsæk bagpå.

Husarerne havde en hvid chakot. Den var af samme type som den, infanteriofficererne bar. Langs den øverste kant sad en gul bort. Foran på midten af denne og ned mod siderne hang en messingkæde, foruden at den var smykket med gule snore og kvaster. Foran sad et gult skjold med dobbeltørnen. Pomponen, kaldet "Rosen", var gul med sort centrum og oven på denne sad en lille sort fjerdusk, hvis nederste del var dækket af gule fjer. Fjerdusken blev ikke båret i felten, men "Rosen" sad der stadig, da det hvide (regimentsfarven) voksdugsovertræk kom på i 1864. Når husaren var til hest, blev chakotens snor slynget to gange rundt om hans hals for at hindre, at chakoten gik tabt under kampen. Kvasterne hang ned på venstre skulder. Underofficerernes borter var af ispananuld. Officerernes chakot havde forgyldte beslag og guldtræsser som gradstegn i lighed med infanteriet. Underofficererne kendetegn fulgte også denne våbenarts regler. Felthuen var mørkeblå og af officersfacon.

Den nederste kant havde en gul snor med sort islæt. Foran på midten dannede snoren en ungarsk knude med den længste sløjfe opefter. Liechtensteinhusarerne bar en stor vid, hvid hjulkappe med mørkeblå krave og et lille hvidt slag over skuldrene" Bukserne var mørkeblå med gul snorebesætning. Officerernes bukser havde guldsnore, men sandsynligvis brugte de gråmelerede overtræksbukser mod sort læderkant forneden. Støvlerne var sorte husarstøvler, der var kantet med gul snor og med gul roset foran.

I 1864 bar husarerne en vinterattila (husarfrakke). Den var mørkeblå med gul snorebesætning (med sort islæt). Krave, opslag og kanter var af sort lammeskind. Denne pels blev båret med gule mantekets. Officerernes attila var naturligvis rigt udsmykket med guldsnore og broderier.

Foret var rødt og knapper og rosetter forsolvende. De gule skærf blev ikke båret i Danmark. Lædertøjet svarede nøje til det beredne artilleris. Officerernes gehæng var som hos infanteriets officerer og desuden udstyret med tre tressebesatte remme til sabeltasken. Denne var rød med guldbroderi, men blev i felten båret i et sort voksdugsovertræk. Officererne havde en patrontaske (som hos artilleriofficererne), den blev båret uden på pelsen. Hestetæppe og mantelsæk, se dragonerne.

Ingeniørtropperne

Chakot og kappe som infanteriet. Felthuen var lyseblå med kirsebærrød kantning. Bukserne var lyseblå med en smal kirsebærrød stribe i ydersømmene. Våbenfrakken var af samme snit som infanteriets og fulgte dettes regler med hensyn til krave, skulderklapper og lignende. Den var lyseblå og udstyret med ingeniørernes kirsebærrøde kendingsfarve. Knapperne var gule og remtøjet sort. Distinktioner og skærf fulgte infanteriets regler.

Pionererne

Pionererne havde infanteriets chakot og feltjægernes uniform, men med mørkegrøn (stahlgrün) besætning og hvide knapper. Pionererne havde også jægerens skuldervulst og pionerofficererne havde ligeledes jægerofficerernes striber (bred, smal, bred) på benklæderne, begge de nævnte dele var naturligvis i pionerernes mørkegrønne farve. Distinktioner og skærf var som hos infanteriet.

Egaliseringsfarver

Navn	Nr.	Afdelingsfarve	Knapper
Graf Coronini-Cronberg (Ungarn)	6	rosenrød	hvide
Grossherzog Ludwig III v. Hessen (Øvreøstrig)	14	sort	gule
König der Belgier (Steiermark)	27	kejsergul	gule
Freiherr Martini von Rosedo (Østgalicien)	30	lysegrå	gule
König Wilhelm I von Preussen (Ungarn)	34	kraprød	hvide

Feldzeugmeister Graf Khevenhüller-Metsch (Böhmen)	35	krebsrød	gule
Feldmarschall-Lieutenant Freiherr Ramming v. Riedkirchen (Ungarn)	72	lyseblå	gule
Prinz Wilhelm zu Schleswig-Holstein-Glücksburg (Italien)	80	skarlagentrød	hvide
Feld-Jäger-Bataljon (Steiermark)	9	græsgrøn	gule
Feld-Jäger-Bataljon (Steiermark)	11	græsgrøn	gule
Feld-Jäger-Bataljon (Böhmen)	18	græsgrøn	gule
Feld-Jäger-Bataljon (Polen)	22	græsgrøn	gule
Artilleriet (hele artilleriet)		skarlagentrød	gule
Pionererne		stålgrøn	hvide
Ingeniører		kirsebærrød	gule
Sanitetstropper		kraprød	gule

Østrigske fægtninger i 1864

	03/02	06/02	08/03	19/03	20-21/03
K.K. Østrigske tropper					
Coronini nr. 6	x	-	-		
Ludwig III von Hessen nr. 14	-	x	x		
König der Belgier nr. 27	-	x	x		
Martini nr. 30	x	-	-		
	x	-	-		

Wilhelm I von Preussen nr. 34

Khevenhüller-Metsch nr. 35	-	-	-		
Ramming nr. 70	-	-	-		
Prinz Wilhelm nr. 80	x	-	-	x	
Feldjäger bat. nr. 9	-	x	-		
Feldjäger bat. nr. 11	-	-	-	x	x
Feldjäger bat. nr. 18	x	-	x		
Feldjäger bat. nr. 22	-	-	-		
Liechtenstein Husarer	-	x	-		
Windischgrätz Dragoner		x			
Felt-artilleriregiment nr. 1	x	x	x		

Forklaring til ovenstående datoer:

03/02 1864 Øvre Selk og Jagel (fægtning)

06/02 1864 Oversø (fægtning)

08/03 1864 Vejle (fægtning)

19/03 1864 Fredericia (opklaringsfægtning)

20-21/03 1864 Fredericia (forpostfægtning)

Højbergs tegninger

Østrigsk feltjæger

Østrigsk infanteri

Østrigsk husar